ELŐADÁSOK A

magyar forradalmi munkás mozgalom

TÖRTÉNETÉBŐL

6

Magyarország felszabadulása és a munkáshatalom győzelme hazánkban

Kézirat gyanánt

Kézirat gyanánt

ELŐADÁSOK

a magyar forradalmi munkás-mozgalom

TÖRTÉNETÉBŐL

Magyarország felszabadulása és a munkáshatalom győzelme hazánkban

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ • 1969—70

Írta:

SZABÓ BÁLINT

1. A FELSZABADULÁS TÖRTÉNELMI JELENTŐSÉGE ÉS A DEMOKRATIKUS NEMZETI ÚJJÁSZÜLETÉS

Negyedszázados évfordulóját ünnepeljük hazánk felszabadításának. A szovjet hadsereg csapatai 1944 szeptember végén átlépték Magyarország határát és 1945. április 4-re az ország egész területét felszabadították. Ez a félesztendős időszak *sorsdöntő fordulatot hozott hazánk életében, új korszakot nyitott a magyar nemzet történelmében.*

A Szovjetunió felszabadító szerepe. A nemzetközi erőviszonyok alakulása.

A Szovjetunió a fasiszta agresszor teljes megsemmisítését tűzte ki célul. Ez vezette, amikor 1944 nyarán a szovjet haderő átlépte a szovjet határokat és folytatta a fasiszta német csapatok és szövetségeseik üldözését. A Szovjetunió népei ezzel felbecsülhetetlen segítséget nyújtottak Európa valamennyi népének függetlenségük helyreállításához.

A szovjet hadsereg Magyarország területére lépve, nemcsak a hazánkat megszálló német fasiszta csapatokat verte szét, hanem *megsemmisítő csapást mért a hitleri Németországgal szövetséges magyar uralkodó osztályok fegyveres erőire is.* A szovjet csapatok hadműveleteinek eredményeként a fasiszta magyar államgépezet döntő része, a hadsereg, a rendőrség teljesen megsemmisült, a volt uralkodó osztályok politikai pártjai és szervezetei szétestek, az államigazgatás reakciós tisztikarának nagy része Nyugatra menekült. A nép demokratikus, forradalmi erőinek a szervezkedését és tevékenységüket a fasiszta államgépezet immár nem korlátozta.

A Szovjetunió felszabadító szerepe, a munkásosztálynak, a dolgozó tömegeknek nyújtott internacionalista segítsége ezzel még nem merült ki. A szovjet csapatok a fegyverszüneti szer-

ződés értelmében továbbra is Magyarországon maradtak. Az amerikai, angol és szovjet hadsereg képviselőiből álló Szövetséges Ellenőrző Bizottság, amely a fegyverszüneti szerződés betartását volt hivatva ellenőrizni, *szovjet vezetés alatt állott.* Ez a körülmény a későbbiekben is megóvta hazánkat a külföldi, imperialista beavatkozástól és eleve kilátástalanná tette a haladó, forradalmi erőkkel szemben a reakciós erők fegyveres fellépését, polgárháború kirobbantását. A Szovjetunió, a fasizmus elleni háború időszakában vállalt kötelezettségeihez híven minden segítséget megadott a demokratikus újjászületéshez, politikai, diplomáciai és gazdasági téren egyaránt támogatta a fiatal népi rendszer megszilárdulását.

Magyarország demokratikus fejlődésének kedvezett a nemzetközi erőviszonyokban, a második világháború eredményeként bekövetkezett változás is. A hitleri Németország és az imperialista Japán veresége, valamint a Szovjetunió erejének és befolyásának növekedése világszerte a demokratikus erők előretöréséhez vezetett. Újabb országok szakadtak ki az imperialista világból: a közép- és délkelet-európai országok (Lengyelország, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Albánia, Bulgária, Románia és Magyarország). Kínában jelentősen kiszélesedett a forradalmi küzdelem bázisa, fellendült a kínai nép felszabadító háborúja. Korea északi részében és Vietnamban népi hatalom született, feilendült a nemzeti felszabadító mozgalom Indonéziában, Indiában, az arab országokban. A munkásosztály a vezető tőkésországokban is növekvő szerepre tett szert, a kommunista pártok a nyugat-európai országokban nagy tömegpártokká fejlődtek. A burzsoázia ezekben az országokban angol és amerikai segítséggel képes volt ugyan visszaszorítani a forradalmi mozgalmat — Görögországban az angolok fegyveresen is beavatkoztak a belső osztályharcba —, mindez azonban nem tudta megakadályozni a demokratikus erők térnyerését a világ számtalan országában.

„Lesz magyar újjászületés!" Az MKP programjavaslata

A szovjet hadsereg alakulatai elsőnek a tiszántúli területeket szabadították fel, ahol a szocialista mozgalomnak — különösen a Viharsarokban — nagy hagyományai voltak. Itt kezdődött hazánk demokratikus újjászületése. Először Szeged, majd Debrecen lett a szabaddá vált országrészek központja.

A leggyorsabban újjászerveződő politikai erő a Kommunista Párt volt, amely Magyar Kommunista Párt (MKP) elnevezéssel kezdte legális tevékenységét. A kommunista pártszervezetek sok helységben már a felszabadulást követő első napokban megalakultak; a kommunisták elsőnek kezdtek a romok eltakarításához, az új hatalom megteremtéséhez. Gyorsan újjáéledtek a szakszervezetek, majd megalakultak a Szociáldemokrata Párt (SZDP), a Független Kisgazda Párt (FKP) és a Nemzeti Parasztpárt (NPP) szervezetei is.

A kommunisták változatlanul törekedtek a különböző antifasiszta erők tömörítésére. Kezdeményezésükre és vezetésükkel egymás után alakultak a népi szervek, amelyek kezükbe vették a közügyek intézését. Újjászervezték a közigazgatást, intézkedtek a termelés megindításáról, új karhatalmat szerveztek. A népi szervek közül igen jelentősek voltak a *nemzeti bizottságok*, amelyek minden helységben létrejöttek, és nagy szerepet játszottak az új élet kibontakozásában és az új demokratikus állam megteremtésében.

Ugyancsak a felszabadulás nyomán alakultak meg a kommunista és a szociáldemokrata szervezett munkásokból az *üzemi bizottságok*, amelyek magukra vállalták a tőkések által elhagyott gyárak helyreállítását, az ipari termelés megindítását, az első időkben az üzemek vezetését is. Az üzemi bizottságok a tőkések visszatérése után is fennmaradtak, és nagy szerepet kaptak a termelés ellenőrzésében, részben az üzemek vezetésében is. A felszabadulás időszakában az üzemi bizottságokon keresztül valósult meg a termelés munkásellenőrzése, mint a dolgozók nagy vívmánya, és előrelendítette a demokratikus átalakulást.

A nemzeti bizottságok kezdeményezésére más népi szervek is alakultak: *igazoló bizottságok* az államapparátusnak a reakciótól való megtisztítására, *termelési bizottságok* a mezőgazdasági munkák segítésére. A nemzeti bizottságok kezdeményezték a *népbíróságok* felállítását a fasiszták, a hazaárulók megbüntetésére.

A demokratikus átalakulás a kommunisták vezetésével, *népi öntevékenységgel kezdődött meg akkor, amikor még új központi államhatalom nem működött az ország területén.* Az országépítés ügyét a hitleristák elleni háborúba való hatékony bekapcsolódás azonban sürgette az új központi hatalom megteremté-

sét. Ezt kívánta elősegíteni az MKP ideiglenes Központi Bizottsága (amely a Szovjetunióban élő magyar emigráció hazaérkezett vezetőiből — Gerő Ernő, Révai József, Farkas Mihály és Nagy Imre — állt), amikor *programot* terjesztett elő a nemzeti erők összefogására, a soron levő feladatok megoldására. A programot 1944. november 30-án tették közzé a debreceni „Neplap"-ban.

„Hazánk történelmének legsúlyosabb katasztrófáját éli át — állapítja meg bevezetésként a dokumentum. — Magyarországot német zsoldba szegődött vezetői beletaszították Hitler imperialista rablóháborújába... Azért álltak a német fasiszták mellé, mert segítségükkel akarták a szomszéd népeket leigázni, s bent az országban továbbra is könyörtelenül elnyomni és rabságban tartani a magyar népet. Ennek a bűnös politikának végzetes következményeit sínyli ma a nemzet...

Mohács óta nem volt ilyen súlyos helyzetben az ország. Mindennek ellenére a Kommunista Párt azt hirdeti: *lesz magyar újjászületés!*" Ennek feltétele, hogy a nemzet kíméletlenül számoljon le az országvesztőkkel, és minden demokratikus erő fogjon össze az ország felépítése érdekében.

A program *első pontja a nemzet cselekvő részvételét sürgette az ország felszabadításában.* „Azonnal szakítanunk kell Németországgal... A magyar népnek minden erejét meg kell feszítenie, az ország minden erőforrását mozgósítania kell, hogy hozzájáruljon a szabadságszerető népek győzelméhez, a barbár német fasizmus megsemmisítéséhez."

A program *más pontjai követelték a hazaárulók, a háborús bűnösök megbüntetését,* a fasiszta szervezetek felszámolását, a népellenes elemek eltávolítását a közigazgatásból, a reakciós rendszer érdekeit szolgáló törvények és rendeletek hatálytalanítását, a demokratikus jogok biztosítását. Több fontos intézkedést tartott szükségesnek a program *a munkások szociális helyzetének javítására.* Így többek között, a nyolcórás munkanap és az évenkénti fizetéses szabadság törvényes biztosítását, a női és gyermekmunka védelmét. Szükségesnek tartotta, hogy a munkanélküliség elhárítására munkaalkalmakat teremtsenek, illetve a munkához nem jutóknak állami segélyt adjanak.

A program fontos követelése volt *a földreform,* amely a földigénylők közreműködésével, a nagybirtok felosztása révén föld-

hoz juttatja a nincstelen mezőgazdasági munkások és cselédek, a törpe- és kisbirtokos parasztság százezreit.

A program pontjai között több, *a nagytőkét korlátozó követelés* is szerepelt: a nagybankok állami ellenőrzés alá helyezése, a bauxit-, szén- és ércbányák, a villanytelepek, valamint a kőolajforrások állami tulajdonba vétele. Ugyanakkor azt is leszögezte, hogy elő kell mozdítani a nép érdekeit szolgáló magánvállalkozást, biztosítani kell azok bekapcsolódását a termelés és a kereskedelem megindításába.

A párt programjavaslata *demokratikus külpolitikát* követelt, jó szomszédi viszonyt a környező országokkal, valamint Angliával és az Egyesült Államokkal, „szoros barátságot a hatalmas Szovjetunióval, a népek szabadságának és függetlenségének védelmezőjével".

Végül sürgette az új demokratikus államhatalom megteremtését, a nemzeti bizottságokra támaszkodó nemzetgyűlés és ideiglenes kormány létrehozását. Befejezésül a program csatlakozásra hívja fel a többi pártot és demokratikus szervezetet.

A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front létrejötte. Az ideiglenes nemzetgyűlés és kormány megalakulása

A demokratikus pártok: az SZDP, az FKP és az NPP elfogadták a Kommunista Párt programjavaslatát és 1944. december 3-án a szegedi nemzeti bizottság nagygyűlésén bejelentették a *Magyar Nemzeti Függetlenségi Front* (MNFF) megalakulását, amely őrököse és folytatója volt az illegalitásban megalakult Magyar Frontnak. A Függetlenségi Frontho csatlakoztak a szakszervezetek és a Polgári Demokrata Párt is (ez utóbbi azonban nem tudott jelentős tömegbázisra szert tenni, és a későbbiek során nem is vett részt az MNFF munkában).

A Fuggetlenségi Front létrejötte lendületet adott a demokratikus tömegmozgalomnak. Felhívására a nemzeti bizottságok napok alatt megszervezték a nemzetgyűlési választásokat: kijelölték a küldötteket, s döntésüket a legtöbb helyen népgyűlés hagyta jóvá.

Az *ideiglenes nemzetgyűlés* 1944. december 21-én ült össze Debrecenben, a református kollégium oratóriumában, ott, ahol közel száz évvel előbb az 1849-es országgyűlés tartotta tanácskozásait. A nemzetgyűlésben a munkáspártok képviselői voltak

többségben, ugyanakkor más demokratikus pártok küldöttei mellett olyan horthystákat is találunk, akik a háború végén szembefordultak a németekkel. A nemzetgyűlés két napig tanácskozott, majd szózatot intézett a magyar néphez, amelyben az MNFF programjával összhangban vázolta az ország helyzetét és a tennivalókat. Megválasztotta az ideiglenes kormányt, amely összetételében is tükrözte az antifasiszta, Hitler-ellenes nemzeti összefogást: a 11 tagú kabinetnek 3 kommunista, 2 kisgazdapárti, 2 szociáldemokrata, 1 parasztpárti és 3 horthysta tagja volt, a kormány elnöke Dálnoki Miklós Béla vezérezredes lett.

Az új központi államhatalom kezdetben a nemzeti bizottságok hálózatára támaszkodott, lényegét tekintve ideiglenes forradalmi hatalom volt, amelyben osztozott a munkásosztály, a parasztság és a burzsoázia egy része is. Elsősorban azonban a munkásosztály és a parasztság érdekeit képviselte, s így ez a hatalom a korábban legelnyomottabbak, a munkásosztály és a dolgozó parasztság hatalma volt. A diktatúra elsősorban a német elnyomók, de általában az imperializmus és a fasizmus, a földbirtokosok és a német fasisztákkal szövetkezett nagytőkések ellen irányult.

A kormány — az MNFF programjának megfelelően — semmisnek nyilvánította a Németországgal korábban kötött szerződéseket, és december 28-án hadat üzent a hitleri Németországnak. Egyidejűleg elküldte megbízottait Moszkvába a fegyverszüneti egyezmény megkötésére, amelyet 1945. január 20-án írtak alá.

Küzdelem az MNFF programjának következetes megvalósításáért. A földreform

A munkásosztály és a dolgozó parasztság érdekeinek érvényesítése az új hatalmon belül — harci kérdés volt. A polgári erők: a németekkel szembekerült horthysták, az ipari burzsoázia és a kulákság csak mérsékelt változást tartottak kívánatosnak, de a Függetlenségi Front radikális programját elfogadták. Ez volt ugyanis a feltétele annak, hogy az új hatalom létrehozásába bekapcsolódhattak. A koalíció jobbszárnya tehát politikai kényszerből állt az MNFF programja mellé, remélve, hogy annak végrehajtását később meghiúsíthatja.

1945 elején a koalíción belül különösen két kérdésben merültek fel ellentétek: a fasizmus és a reakció elleni harc, mindenekelőtt az államapparátus demokratizálása, valamint a földreform végrehajtása tekintetében. A kormányban részt vevő horthysták és a Kisgazdapárt jobbszárnya arra törekedtek, hogy visszaszorítsák a kibontakozó demokratikus népmozgalmat, csökkentsék a nemzeti bizottságok, az üzemi bizottságok, a szakszervezetek szerepét. Védelmükbe vették a régi rendszer reakciós tisztviselőit, akiket a különböző népi szervek elbocsátottak. Arra törekedtek, hogy az államapparátust a régi összetételben tartsák meg. A koalíció jobboldali erői ellenezték a széles körű, radikális földosztást is. Csak lassú és részleges, a nagybirtokosok egy részét mentesítő földreformot akartak, kizárva a végrehajtásból az abban legközvetlenebbül érdekelt szegényparaszti tömegeket.

A Kommunista Párt a *„Föld, kenyér, szabadság!"* jelszóban fogalmazta meg a társadalmi átalakulás soron levő feladatait és az egyre terebélyesedő népmozgalomra támaszkodva, az ideiglenes kormányon belüli pozícióit is felhasználva harcolt a Függetlenségi Front programjának késedelem nélküli megvalósításáért. Szorgalmazta, hogy a kormány tegye magáévá a népi szervek kezdeményezését igazoló bizottságok és népbíróságok felállítására. Az MKP vezetősége utasította a kommunista párti földművelésügyi minisztert, hogy a földreform törvénytervezetét gyorsan, és a nincstelen paraszti tömegek érdekeit szem előtt tartva dolgozza ki. A kommunisták részt vettek a földreform gyors végrehajtását követelő tüntetésekben és a földigénylő bizottságok szervezésében, hogy nem várva meg a rendelet elfogadását, már előbb készüljenek el a helyi tervek a föld felosztására.

A népi demokratikus erők súlyát a hatalomban nagymértékben növelte, hogy *a Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt a felszabadulás után szoros akcióegységre lépett.* A két párt vezetősége még az illegalitásban, 1944. október 10-én megállapodást írt alá, mely szerint az új, demokratikus Magyarország megteremtését csakis a „munkásosztály harcos, forradalmi egysége, határozottsága és vezetése biztosíthatja". Ezért a két párt „politikailag és szervezetileg a legteljesebben együttműködik". Az okmány azt is leszögezte, hogy a háborút köve-

tően, a későbbiekben a két párt egyesülésével meg kell majd teremteni az „egységes és egyetlen forradalmi szocialista munkáspártot". E megállapodás értelmében a két párt a felszabadulás után állandó összekötő, tanácskozó bizottságot hozott létre, hogy biztosítsa a két párt egységes fellépését. A munkásegység jegyében szerveződött újjá és tevékenykedett a szakszervezeti mozgalom is.

Az akcióegység megszilárdítását több körülmény tette lehetővé. Így többek között az, hogy a Kommunista Párt a felszabadulás után erős, legális tömegpárttá szerveződött, az SZDP sok régi, öntudatos tagja az MKP soraiba lépett. A Szociáldemokrata Pártban a baloldal megerősödött, a Peyer-féle politika a háború folyamán a munkások tömegei előtt lelepleződött, a jobboldal a párt vezetőségében háttérbe szorult. A munkásegység fenntartása azonban változatlanul harci kérdés volt. A jobboldali erők később újra aktivizálódtak és főként a fejlődés válságos pillanataiban igyekeztek befolyásukat erőteljesen érvényesíteni, az SZDP-t régi típusú, a burzsoá erőkkel szövetkezo párttá formálni. A kommunisták és a baloldali szociáldemokraták egységes fellépése azonban ezt meghiúsította. A munkásegység fennmaradt, s nagy vonzóerőt gyakorolt a paraszti baloldalra is. A két munkáspárt szövetsége, amelyhez a Parasztpárt és a Kisgazdapárt baloldala is csatlakozott, olyan erőt képviselt, amelyen megtört a koalíció jobboldalának támadása.

1945 tavaszán, ha vontatottan is, tovább haladt az *államapparátus demokratizálása*, országosan megszerveződött az új, demokratikus rendőrség, amelynek vezetésében döntő szerep jutott a legkövetkezetesebb antifasisztáknak, a kommunistáknak. A népbíróságok megkezdték a háborús bűnösök felelősségrevonását. A kormány nagy szerepet juttatott a helyi önkormányzatok újjászervezésében a nemzeti bizottságoknak, elismerte az üzemi bizottságokat, elrendelte megalakításukat minden vállalatnál, ezzel megerősítette a munkásellenőrzést a vállalatok egész tevékenysége felett.

1945 tavaszának kiemelkedő eseménye *a földosztás* végrehajtása volt. A kormány rendelete, amelyet március 17-én fogadtak el, kimondta: el kell kobozni a hazaárulók, a nyilas vezetők, a volksbundisták, a háborús és népellenes bűnösök föld-

birtokát, ki kell sajátítani az 1000 kat. holdon felüli nagybirtokokat teljes egészében, a 100 holdon felüli úri birtokok 100 holdat meghaladó részét, és a földet a béresek, a mezőgazdasági munkások, a törpebirtokosok között kell szétosztani. A földosztást túlnyomórészt a szegényparasztság legharcosabb elemeiből alakult földosztó bizottságok végezték. Megalakulásukat és tevékenységüket a Kommunista Párt által vidékre küldött munkások, fiatal értelmiségiek segítették.

A földosztást a Tiszántúlon és a Duna—Tisza közén kezdték meg, s itt is fejezték be a leghamarabb. A Dunántúlon valamivel lassabban haladt, azonban 1945 május végére országos méretekben így is befejeződött.

A földreform az ország művelésre alkalmas területének több mint egyharmadára terjedt ki. Felosztásra került a római katolikus egyház 825 000 holdja, az Esterházy, a Festetics hercegek több százezer holdas birtoka, összesen 5 600 000 kat. hold. Mintegy 650 000 nincstelen és szegényparaszt kapott földet. Egyes helyeken, ahol kevés volt a föld, a földigénylők még a kulákbirtokhoz is hozzányúltak, amelyet pedig a rendelet kivont a kisajátítás alól. Ezt diktálta a nincstelen parasztok igazságérzete, s döntésüket a baloldali pártok vezetői tudomásul is vették.

A földosztás a felszabadulás után kibontakozó népi demokratikus forradalomnak egyik legnagyobb vívmánya volt, amely jelentősen megváltoztatta az ország gazdasági és osztály-erőviszonyait. Megszüntette a nagybirtokosok gazdasági hatalmát, fájdalmas csapást mért a tőkésosztályra is. Eredményeként Magyarország megszűnt a „hárommillió koldus" országa lenni; a falun a túlnyomóan egyéni munkán alapuló kisbirtok vált uralkodóvá. A földreform végrehajtása nagymértékben megerősítette a népi demokratikus rendszert, szilárd alapokra helyezte a munkás-paraszt szövetséget.

2. HARC AZ ÚJJÁÉPÍTÉSÉRT ÉS A SZOCIALISTA FORRADALOM BÉKÉS GYŐZELMÉÉRT

A földreform végrehajtása egybeesett az ország teljes felszabadításával. 1945. május 8-án a hitleri Németország kapitulált, 9-én a szovjet csapatok Prága térségében megsemmisí-

tették az utolsó ellenálló hitleri egységeket. *Európában véget ért a háború.* Új helyzet állt elő. Az antifasiszta összefogás fő feladata a hitleri Németország elleni harc — lekerült a napirendről. Előtérbe kerültek az ország újjáépítése, a fejlődés távolabbi perspektívái.

Az ország helyzete a háború után. Az MKP országos értekezlete

Magyarország nagy veszteségeket szenvedett a háború éveiben: A háborúban való részvétel, valamint a terror és a deportálások következtében több mint 600 000 ember pusztult el. Az anyagi kár több mint 20 milliárd aranypengő volt, ami az egész nemzeti vagyon 40%-át tette ki. Elveszett az állatállomány, a mezőgazdasági felszerelés több mint fele. A gyáripari felszerelések mintegy 25%-a pusztult el, a megmaradt termelőkapacitás nagyobb része üzemképtelenné vált. Alig volt nyersanyag. Szinte teljesen megbénult a közlekedés. A visszavonuló fasiszta csapatok a vágányhálózat 40%-át tették használhatatlanná, a vagonpark háromnegyed részét elhurcolták. A fasiszták valamennyi dunai és tiszai hidunkat felrobbantották. Nagy volt a kár épületekben, lakóházakban is. Kevés volt az élelem. Különösen súlyos volt a helyzet a nagy ipari városokban, elsősorban Budapesten.

Ezzel egyidejűleg éleződtek az ellentétek a koalíción belül. A volt horthysták, nagytőkések és nagybirtokosok egyre inkább előzönlötték a Kisgazdapártot. Céljuk az volt, hogy az FKP vezetését megkaparintsák, s e pártot használják fel ellenforradalmi céljaik érdekében. Tették ezt azért, mert a Kisgazdapárt nagy paraszti tömegeit kívánták támaszul felhasználni, s egyébként sem léphettek fel nyíltan, a teljes elszigetelődés veszélye nélkül, saját programjukkal. A tőkés reakció politikáját a nyugati imperialista körök támogatására építette. Ugyanakkor tudatosan gazdasági zűrzavarra törekedett. Úgy vélte, hogy a demokratikus erők nem lesznek képesek a gazdasági építés feladataival megbirkózni, s ez politikai vereségükhöz vezet, a tömegek elfordulnak a Kommunista Párttól, s a demokratikus pártok baloldali vezetőitől.

A Kommunista Párt és a baloldali erők felismerték a reakció taktikáját. Már 1945 áprilisában a két munkáspárt összekötő bizottságának ülése így foglalt állást ezzel kapcsolatosan: „A

két párt leszögezi, hogy a reakció fő vonala a gazdasági káosz előidézése. Abban reménykednek, hogy a demokratikus pártok nem tudják megoldani a gazdasági kérdéseket." Ebből kiindulva megállapították: „*A csata a gazdasági kérdések területén fog lezajlani.*"

A kommunisták és a velük szövetséges baloldali erők ezért a gazdasági újjáépítést kezdettől fogva elsőrendű politikai kérdésként kezelték, olyan kérdésként, amely az osztályharc, a hatalomért vívott harc kimenetele szempontjából is döntő jelentőségű. Az MKP az ország újjáépítését a magyar nép alkotóerőinek maximális mozgósításával, a belső erőforrásokra és a Szovjetunió segítségére támaszkodva kívánta megvalósítani. A háború idoszakában az ország függetlenségének helyreállítása, a háborúból való kiválás vezethetett el az adott időszak stratégiai céljainak eléréséhez, a fasizmus, a nagytőke és a nagybirtok hatalmának megdöntéséhez, az ország demokratikus átalakításához. Most, az új helyzetben az újjáépítés volt a kulcsa a további előrehaladásnak: a népi demokratikus forradalom következetes megvalósításának, a munkáshatalom győzelmének. Révai József tömören így fogalmazta meg a feladatot: „A háború alatt a kommunisták azt mondották: mindent a magyar szabadságért! Most, a béke bekövetkeztével, azt mondják: *mindent a magyar újjáépítésért!*"

E gondolatok jegyében ült össze 1945. május 20-án az *MKP országos értekezlete,* amely a párt első legális országos konferenciája volt a Tanácsköztársaság óta. Az értekezlet demonstrálta a párt nagy erejét. A KMP, amely a felszabadulás előtt csak néhány ezer szervezett tagot tömörített soraiban, néhány hónap alatt tömegpárttá fejlődött. Taglétszáma elérte a 150 ezret, s már 1500 alapszervezettel működött

A konferencia jóváhagyta a párt addigi politikai vonalát: a nemzeti, demokratikus erők összefogását. Leszögezte, hogy a párt „politikájának tengelyévé a jövőben is a demokratikus erők szoros együttműködését tegye". Külön hangsúlyozta a munkásegységfront, a Szociáldemokrata Párttal való szoros együttműködés fontosságát. A legfőbb feladatot az értekezlet az újjáépítésben jelölte meg. „Az újjáépítés — szól a konferencia határozata — a fiatal magyar demokrácia tűzpróbája, erre kell összpontosítani a nemzet minden erejét." Hangsúlyozta, hogy a

párt és a munkásosztály szerepe az ország vezetésében „arányos lesz azzal a teljesítménnyel", amit az újjáépítésben elért. Különösen fontosnak tartotta a közlekedés, elsősorban a vasút gyors helyreállítását. Szólt arról is, hogy az újjáépítésbe a tőkéseket is be kell vonni, és a szabotálók ellen határozottan fel kell lépni. Külön napirend keretében foglalkozott a szakszervezetek feladataival. Megállapította, hogy a szakszervezetek, amelyeknek taglétszáma már elérte a 400 000 főt, jelentős országépítő erővé váltak. Feladataik megnőttek, különösen az újjáépítéssel kapcsolatban.

A konferencia elfogadta a párt szervezeti szabályzatát és megválasztotta a Központi Vezetőséget. Főtitkárrá Rákosi Mátyást, a titkárság tagjaivá Kádár Jánost, Farkas Mihályt, Rajk Lászlót és Révai Józsefet választották meg.

Az újjáépítés kibontakozása

Az értekezlet után nagy lendületet vett az újjáépítés. A munkások rendkívül rossz munkafeltételek, rossz élelmezési viszonyok között láttak hozzá a gyáripar újjáépítéséhez. Tető nélküli üzemekben, rombadőlt falak között kellett a termelést megindítani akkor, amikor a munkás és családja sokszor még a legszükségesebb élelmiszerhez sem jutott hozzá. Mint a „Szabad Nép" egyik cikke erről beszámolt, a bérek messze elmaradtak az áraktól, s még az élelmiszerjegyeket sem lehetett beváltani, mert nem volt áru. Zsiradékot — olvashatjuk egy október elején megjelent cikkben — két hónap óta Budapesten nem adtak ki jegyre. A munkások azonban a nehéz viszonyok ellenére is ingyenes *rohammunkát* vállaltak, hogy a közlekedés mielőbb meginduljon, kapjanak szenet, s nyersanyagot a termeléshez.

Az újjáépítési mozgalom motorjai a kommunista pártszervezetek voltak. A szociáldemokrata szervezetekkel és a szakszervezetekkel, az üzemi bizottságokkal összefogva helyi újjáépítési terveket dolgoztak ki, amelyek nemcsak az üzemi termelés emelését, hanem a vasúti vágányhálózat, a közelben levő kisebb hidak felépítését is számba vették. 1945 nyarán *országos verseny* bontakozott ki. A Szakszervezeti Tanács felhívása nyomán a MÁVAG és a csepeli WM versenyszerződést írt alá, amelyhez sok más gyár is csatlakozott. Ennek is köszönhető, hogy év végére a vasúti vágányhálózat jelentős részét és közel 800 teher-

kocsit állítottak helyre, és a közlekedés viszonylag gyorsan helyreállt. Nagy jelentőségű volt a Kossuth-híd felépítése, amely 8 hónap alatt, 1946 januárjára készült el. A jégzajlás miatt az ideiglenes pontonhidak használhatatlanokká váltak, s így csak ez a híd biztosíthatta Buda és Pest összeköttetését.

A gyorsan javuló ipari termelés 1945 őszétől a szénhiany miatt kezdett akadozni. A háborús rablógazdálkodás most kezdte éreztetni a hatását, s a bányatőkések nemigen törődtek a termelés emelésével. Hiányoztak a termeléshez szükséges eszközök, a bányászok sokszor megfelelő munkaruha, bakancs nélkül dolgoztak, és élelmezésük is katasztrofális volt. „Hónapok elmúlnak és egy falat húst nem kapunk, négy hónapja burgonyát nem láttunk, egy pár deci olajat kaptunk, egy pár deka margarint, egy kis kenyérrel, olajjal rántott levest eszünk hónapról hónapra" — írták a tokodi bányászok az MKP központjának. A kommunisták kezükbe vették a bányászok ellátásának ügyét, és megszervezték a *széncsatát*. Ifjúsági rohambrigádok alakultak és mentek a bányákba. A kommunista bányászok önkéntes vasárnapi munkát vállaltak a kórházak szénellátásának javítására. Az önfeláldozó munka eredményeként 1946 elejétől a széntermelés emelkedett, s ha szűkösen is, de biztosította a szükségletet.

Az 1945 őszi választások

A termelést nemcsak a háborús pusztulás, a nyersanyaghiány nehezítette, hanem a tőkés spekuláció, a reakció tevékenysége is. Ez különösen az *1945 novemberi országgyűlési választások* után élénkült meg.

A választásokon a Kisgazdapárt megkapta a szavazatok 57%-át. A Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt 17—17%-ot, a Parasztpárt pedig 7%-ot kapott. Ez a választási eredmény meglepte az MKP vezetőségét, de a többi pártok vezetőit is. A felszabadulást követő demokratikus átalakulás, a lendületes újjáépítő munka azt a látszatot keltette, mintha már nem lenne olyan nagy a múlthoz húzó erő, s a burzsoázia sem rendelkezne már jelentős erőtartalékkal. Holott nagy paraszti, kispolgári tömegek még nem szabadultak ki az ellenforradalmi rendszer propagandájának hatása alól, s e körökben erős volt a vallásos befolyás is.

A reakció támadása

A választási eredmény felbátorította a volt nagybirtokosokat, az eddig megbújt és Nyugatról visszaszivárgó közhivatalnokokat, a régi rendszer urait és kiszolgálóit. Nagy aktivitásba kezdtek, különösen vidéken. Önkényeskedtek a parasztokkal, fenyegették a kommunistákat, a baloldali érzelmű embereket, sok helyütt megkezdték a kiosztott földek visszaperelését. Fokozódott a gazdasági szabotázs, az élelmiszerekkel és más termékekkel való spekuláció. Külföldre csempészték az élelmet, textilárut, gyógyszert, s a csempészek, az ebben részt vevő tőkések nagy haszonra tettek szert. *1945 végére a gazdasági helyzet nagyon leromlott, a politikai ellentétek nagymértékben kiéleződtek.* A városi és falusi burzsoázia, a régi rendszer hívei arra törekedtek, hogy a hatalomban a munkások és parasztok képviselőit, elsősorban a kommunistákat háttérbe szorítsák, s majd egy kedvező időpontban — mint tervezték: a békeszerződés után — a nyugati tőkéskörök segítségével teljesen a saját kezükbe vegyék a hatalmat. Nyíltan hirdették, hogy a forradalmat meg kell állítani, mint mondották: meg kell akadályozni, hogy a forradalom „folyamatossá, permanenssé váljék". Kételyt igyekeztek kelteni az újjáépítés kommunista programja iránt, azt állítva, hogy az országot nyugati segítség nélkül (amelyet a népi Magyarország politikai okokból természetesen ekkor nem kaphatott) 40 évig sem állíthatjuk helyre. Minden nehézségért a kommunistákat, a baloldali politikusokat akarták felelőssé tenni. A kisgazdapárti vezetők, parlamenti képviselők közül sokan voltak kezdeményezői és hangadói ennek a politikának.

A reakció, a burzsoá politikusok azonban rosszul számítottak. Túlértékelték a Kisgazdapárt választási eredményeit, szem elől tévesztették azt a tényt, hogy a Kisgazdapártra szavazó parasztok nagy része nem támogat ilyen politikát. Lebecsülték a Kommunista Párt, a koalíció baloldalának erejét. A baloldal — az MKP, az SZDP és az NPP — együttesen a szavazatok több mint 40%-ával rendelkezett, a mögötte álló tömegek szervezett, akcióképes erőt jelentettek, s ténylegesen ők képviselték a dolgozók, a lakosság nagy többségének érdekeit. *A Kommunista Párt a soron levő feladatok megoldása során mindenkor számíthatott az aktív tömegek döntő többségének feltétlen támogatására,* sőt, azoknak a demokratikus érzelmű paraszti-kispolgári,

újonnan földhöz juttatott paraszti rétegek egy részének támogatására is, amelyek a Kisgazdapártra adták szavazatukat. A Kommunista Párt vezetősége úgy értékelte a helyzetet, hogy a választások nem fejezik ki a pártok tényleges erőviszonyait. A Kisgazdapártra sok olyan szavazó szavazott a katolikus papok, a Kisgazdapárt megtévesztő választási agitációjának hatására, akiknek tényleges érdekeit a baloldali erők képviselték, s a napi politikai küzdelmek során szükségszerűen szembe kerültek a nagytőke érdekeit képviselő jobboldali vezetőkkel.

A forradalmi erők ellentámadása. A stabilizáció

A Kommunista Párt vezetősége elhatározta, hogy a tömegek erejét, a tömegmozgalmat állítja szembe a reakció előretörésével. A párt kiadta a jelszót: *„Földet vissza nem adunk!"*, és élére állt a földjüket védelmező újgazdáknak. 1946 januárjában egyre több küldöttség kereste fel a kormányszerveket és a pártok vezetőit, követelve a földreform elleni támadás letörését. Sok vidéki városban és a községekben is *népítéletek* zajlottak le: a dolgozó parasztok, elsősorban újgazdák elkergették a reakciós köztisztviselőket, jegyzőket, a föld visszaperlésén ügyeskedő bírákat, ügyvédeket. A munkások rövid munkabeszüntetésekkel, küldöttségek útján követelték a drágaság letörését, a szabotáló, spekuláló tőkés elemek szigorú megbüntetését, az államapparátus megtisztítását a letűnt rendszer védelmezőitől, a reakciótól. Ilyen körülmények között került sor a *köztarsaság* kikiáltására február 1-én, ami a baloldali erők sikere volt. Nem sokkal ezután az MKP javasolta a baloldali erők szorosabb összefogását, ami a mozgalom kibontakozásának fontos feltétele volt.

1946. március 5-én a Kommunista, a Szociáldemokrata, a Parasztpárt, valamint a Szakszervezeti Tanács részvételével megalakult a *Baloldali Blokk*, amely a népi erők tömörülése volt: tulajdonképpen *népfront a Függetlenségi Fronton belül*. Céljáról így nyilatkozott: „A Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Szakszervezeti Tanács és a Nemzeti Parasztpárt együttes erővel veszi fel a harcot az előretörő reakcióval szemben, amely elsősorban a Független Kisgazdapárt jobbszárnyán gyülekezik, és amely a magyar demokrácia vívmányait veszélyezteti, továbbfejlődését akadályozza, az ország gazdasági talpraállását hátráltatja, hazánk elszigetelésével demokratikus

szomszédaitól a béketárgyalások küszöbén mérhetetlen károkat okoz a nemzet külpolitikai érdekeinek. A Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Szakszervezeti Tanács és a Nemzeti Parasztpárt kijelenti, hogy a Független Kisgazdapárt reakciós jobbszárnyával nem hajlandó együttműködni, de továbbra is állja a szövetséget a Független Kisgazdapárt demokratikus elemeivel." A továbbiakban követelte a földreform védelmét, mindennemű földvisszaperlés megtiltását; a közigazgatás megtisztítását a reakciós hivatalnokoktól; a szénbányák államosítása mellett, az energiatelepek, olajforrások államosítását, valamint a nehézipar legfontosabb üzemeinek (csepeli Weiss Manfréd, Rimamurányi Vasmű, a Ganz-konszern) állami kezelésbe vételét, a bankok egész ügymenetének állami ellenőrzését. A követelések alátámasztására március 7-re Budapesten tömegtüntetést terveztek. A Baloldali Blokk követeléseihez a Kisgazdapárt baloldali vezetői (Dobi István, Ortutay Gyula és mások) nyilatkozatban csatlakoztak.

Március 7-én megmozdult a budapesti munkásosztály. Százezrek tüntettek a Baloldali Blokk követelései mellett. Messze hangzott a jelszó: „Ki nép ellenségeivel a koalícióból!" „Munkásököl vasököl, odasújt, ahova köll!" „Nem állunk meg félúton, reakció pusztuljon!" A tüntetés és a Hősök terén rendezett nagygyűlés megmutatta a munkásosztály, a népi baloldal erejét. Több mint háromszázezer ember szavazta meg a nagygyűlés határozatát, amely többek között a következőket tartalmazta: „A magyar demokráciát védelmező pártok a szervezett dolgozó tömegek erejét állítják szembe a kibontakozó reakcióval, és készen állnak minden jobboldali megmozdulás gyökeres megsemmisítésére... A nagygyűlés kimondja, hogy a munkáspártok, a Szakszervezeti Tanács és a Nemzeti Parasztpárt követeléseihez határozottan ragaszkodik, és visszautasít minden olyan kísérletet, mely hazug félmegoldásokkal, a reakció ügynökeinek a nemzeti egységből való eltávolítása nélkül igyekszik leszerelni a városi és paraszti dolgozó tömegek harcos mozgalmát."

A koalíció jobbszárnya meghátrálásra kényszerült, a Kisgazdapárt vezetősége elfogadta a Baloldali Blokk követeléseit, és kizárta tagjai sorából 20 legreakciósabb parlamenti képviselőjét. A harc a hatalomért azonban még nem dőlt el, a követelések gyakorlati megvalósítása még hátra volt. A baloldal mégis nagy

sikert aratott: megvédte a földreformot, visszaszorította a reakciót, lehetővé vált a stabilizáció feltételeinek megteremtése.

1946 tavaszán az infláció óriási méreteket öltött. 1946. május 1-én félmillió pengő, július 1-én pedig 50 milliárd pengő ért annyit, mint 1945 júliusában egy pengő. Egy kiló zsír 1946. február 1-én 520 000, június 1-én 40 000 billió pengőbe került. A pénz értéktelen papírrá vált, funkciója megszűnt. Az új értékálló pénz megteremtése nem tűrt halasztást. A *stabilizáció* ügyét az MKP vette kézbe. Terve arra épült, hogy a termelés 1946 nyarára eléri az 1938. évinek a felét, s így biztosítható lesz a stabilizációhoz szükséges minimális ipari és mezőgazdasági árukészlet. A terv merész volt, a tőkések és képviselőik kételkedtek megvalósításában, de nem léptek fel ellene. Arra számítottak, hogy miután a tervet az MKP készítette, kudarc esetén a felelősség az övé lesz. A munkások azonban, elsősorban a termelés növelésével, támogatták az MKP kezdeményezését, s a siker nem maradt el. 1946 augusztus elsején megtörtént a stabilizáció, megjelent az új, értékálló pénz: a forint. A munkabéreket a háború előtti bérek mintegy 50%-ában állapították meg. Alacsony színvonal volt ez, de a korábbi állapotokhoz képest nagy előrelépést jelentett, olyan esemény volt, amely a Kommunista Párt, a baloldali összefogás jó hírnevét öregbítette, befolyását növelte.

Az MKP III. kongresszusa. Harc az új, népi koalíció megteremtéséért. Az 1947. évi választások

A stabilizáció után nem sokkal, 1946. szeptember 28-án összeült a *Magyar Kommunista Párt III. kongresszusa*. A kongresszus a magyar kommunista és munkásmozgalom nagy fejlődését tükrözte. A küldöttek több mint 650 000 párttagot képviseltek. A szakszervezetek taglétszáma az egymilliót is meghaladta, jelentős tömegeket egyesítettek soraikban a kommunisták vezetése alatt működő nő- és ifjúsági szervezetek.

A kongresszus felmérte a felszabadulás óta megtett utat. Rámutatott, hogy a Baloldali Blokk létrejötte nagy jelentőségű volt, de csak időlegesen tudta megakasztani a reakció szervezkedését. A reakció tevékenysége a Kisgazdapárton belül továbbra is akadálya a fejlődésnek.

A kongresszus kiadta a jelszót: *„Nem a nagytőkének — a népnek építjük az országot!"* Ez politikailag azt jelentette, hogy a kisgazdapárti jobboldalt el kell szigetelni; a Baloldali Blokk és a Kisgazdapárt baloldalának összefogásával létre kell hozni a népi demokrácia szilárd kormányzati alapját, a burzsoáziától mentes Függetlenségi Frontot és koalíciót.

Gazdasági téren a kongresszus követelte a termelés és a hitel állami irányítását, a köz érdekeivel szembehelyezkedő tőkések üzemeinek állami kezelésbe vételét, a malmok állami, illetve községi tulajdonba vételét, a dolgozó parasztság helyzetének javítását, a stabilizáció védelmét, valamint a népgazdaság fejlesztésére hároméves terv kidolgozását. A kongresszus hangoztatta, hogy a párt a népi demokráciáért küzdve a szocializmusért is harcol, s a népi demokrácia lehetővé teszi, hogy *„országunk a társadalmi fejlődés útján, polgárháború nélkül haladjon a szocializmushoz"*.

Az MKP III. kongresszusának célkitűzései a népi demokratikus rendszer megszilárdítására, *a szocialista forradalom békés úton való kivívására* irányultak. Határozataiban az a törekvés jutott kifejezésre, hogy a proletariátus elszigetelje a burzsoáziát, s így fenntartsa a dolgozó osztályok és rétegek szövetségét, biztosítsa a dolgozó kispolgári tömegek: a kisiparosok, a középparasztok, az értelmiség támogatását a szocialista feladatok végrehajtásához is.

Ezt a célt szolgálta az ebben az időben kibontakozott falujáró mozgalom is. Kommunista munkások, értelmiségiek szabad idejüket feláldozva siettek a falu népének segítségére: ingyenes javító-szerelő munkát, egészségügyi felvilágosítást végeztek, eljártak a parasztok ügyes-bajos dolgaiban. Politikai felvilágosítással arra törekedtek, hogy a dolgozó parasztságot kiragadják a kulák-tőkés befolyás alól, s a munkásosztály szilárd szövetségesévé tegyék.

A kongresszust követően, *1946 utolsó hónapjaiban éles pártharcokra*, a pártokon belüli *irányzatok összecsapására került sor*. A fejlődés szocialista perspektívájának mind határozottabb kirajzolódása makacs ellenállásra ösztönözte a Kisgazdapárt jobbszárnyát, aktív fellépésre serkentette a Szociáldemokrata Párt és a Parasztpárt jobboldali vezetőit. A Kisgazdapárt vezetői szavakban ugyan elfogadták a kommunisták és a balol-

daliak követelését, a gyakorlatban azonban semmit se tettek, nem léptek fel a párton belül szervezkedő reakciós, ellenforradalmi erők ellen. Ugyanakkor Kovács Imre, az NPP jobbszárnyának vezetője fellépett a párt vezetésére döntő befolyással bíró baloldaliak (Erdei Ferenc, Darvas József és mások) ellen. Arra törekedett, hogy a vezetés a jobboldal kezébe kerüljön, s az majd szakít a Baloldali Blokkal, s a kulákok és a tőkések kisgazdapárti politikája irányába téríti el a Parasztpártot. Az SZDP-ben Peyer Károly lépett akcióba. Néhány társával együtt memorandumot intézett a pártvezetőséghez, amelyben a párt politikájának megváltoztatását követelték. Elítélték a baloldali vezetők — Szakasits Árpád, Marosán György és mások — felszabadulás utáni politikáját, a két munkáspárt szoros együttműködését. Ezeknek az akcióknak az volt a céljuk, hogy a Kommunista Párt törekvésével szemben és a kommunisták kirekesztésével egy jobboldali koalíciót hozzanak létre, amely megállítja a forradalmat, és tőkés-, polgári rendszert teremt Magyarországon. A jobboldalnak ez a törekvése azonban nem járt sikerrel, az SZDP és NPP baloldala visszaverte a támadást. A zavartalan továbbhaladásra azonban csak 1947 tavaszán-nyarán nyílott alkalom.

A küzdelem 1947 elejétől két vonalon bontakozott ki.

Az MKP elkészítette a *hároméves tervet*, s azt nyilvánosságra hozta. A terv a gazdasági újjáépítés befejezését és a dolgozók életszínvonalának emelését tűzte ki célul, végrehajtását 1947. augusztus 1-én kellett megkezdeni. A tervjavaslat szerint három év alatt az ipari termelésnek mintegy 26%-kal kellett meghaladnia, a mezőgazdaságinak pedig el kellett érnie az 1938 évi szintet. Ugyanezen idő alatt az 1946 végére kialakult bérszintnek 80%-kal kellett emelkednie, így a munkások életszínvonala a tervidőszak végén túlszárnyalja a háború előttit

A terv nyilvánosságra hozásával egyidőben a Belügyminisztérium szervei *köztársaságellenes, horthysta összeesküvést* lepleztek le. A „Magyar Közösség" néven szervezkedő reakciós erők a demokratikus rendszer megdöntését, a királyság visszaállítását tűzték ki célul. A szervezkedés felgöngyölítése során fény derült arra, hogy az összeesküvők a Kisgazdapártban, a

párt ifjúsági szervezetében és a Parasztszövetségben is tevékenykedtek, több kisgazdapárti parlamenti képviselő is részt vett a titkos szervezkedésben.

Ily módon a hároméves terv elfogadtatásáért folyó küzdelem összekapcsolódott a kisgazdapárti jobbszárny elleni harccal, amely igyekezett menteni az összeesküvőket. A Kisgazdapárt vezetősége ellenezte a tervgazdálkodást, különösen a tervgazdálkodás feltételét jelentő újabb államosításokat. A Kommunista Párt követelte *a négy* legnagyobb *bank államosítását*, egyben *az összeesküvők szigorú megbüntetését*, a Kisgazdapártnak a reakciótól, a tőkésektől és szekértolóiktól való megtisztítását. Az MKP a gyűlések százait tartotta országszerte, amelyeken a munkások és parasztok tíz- és tízezrei fejezték ki egyetértésüket e követelésekkel. A kisgazda jobbszárny tekintélye jelentősen megcsappant, mind nehezebben tudott ellenállni a népszerűvé lett hároméves terv elfogadásának. A harc kimenetelét meggyorsította Nagy Ferencnek, a Kisgazdapárt egyik vezetőjének, a kormány akkori elnökének disszidálása, amely 1947 május végén következett be.

Nagy Ferenc ekkor Svájcban tartózkodott. Az MKP követelte, hogy térjen haza és tisztázza viszonyát az összeesküvőkkel, vállalja a felelősséget azért, hogy az FKP az összeesküvők fedezékévé válhatott. Nagy Ferenc a visszatérést megtagadta. Május 30-án nyilatkozatban jelentette be lemondását. Ez az esemény nagy lökést adott a Kisgazdapárt bomlásának. Több kisgazdapárti politikus szökött ki utána az országból. A különfele jobboldali csoportok elhagyták az FKP-t és új pártok szervezésébe kezdtek. A Kisgazdapárt mögé 1945 nyarán felsorakozott *reakció egysége megbomlott*, az FKP vezetése a baloldali erők kezébe került. A párt elnöke Dobi István, a miniszterelnök Dinnyés Lajos lett.

Az *új kormány* beterjesztette a parlamentbe a hároméves tervről szóló törvényjavaslatot, amelyet a képviselőház július elején elfogadott. Megegyezés született a bankok államosításáról, felállították a Tervhivatalt és augusztus 1-én megkezdődött a terv végrehajtása. Ezt követően sor került a képviselőház feloszlatására, és új választásokat írtak ki.

Olyan időpontban tűzték ki az országgyűlési választásokat, amikor a reakciós, burzsoá körökben az elszenvedett vereség

miatt fejetlenség és zűrzavar uralkodott. Nem tudták még rendezni soraikat és egységesen fellépni. *Több új jobboldali párt alakult,* amelyek között versenyfutás kezdődött a Kisgazdapárttól elfordult tömegek szavazatainak megszerzéséért. Bekapcsolódott ebbe a Szociáldemokrata Párt jobbszárnya is, amely antikommunista, szovjetellenes propagandát folytatott, s abban reménykedett, hogy az SZDP a legnagyobb pártként kerül ki a választásokból, és sikerül a párt vezetését is kezébe venni.

A választásokat 1947. augusztus 31-én tartották. A Kommunista Párt előretört, a szavazatok 22%-át mondhatta magáénak. Ez azt jelentette, hogy valamennyi párt között a legtöbb szavazatot kapta és a legtöbb képviselőt küldhette a parlamentbe. Valamelyest növekedett az NPP szavazóinak száma is, közel 9%-ot ért el. Az SZDP visszaesett, 14%-ot kapott, az FKP pedig szavazóinak közel ¾-ét vesztette el, csupán 15%-ot szerzett. Mivel a jobboldal fő képviselői a pártból kiszorultak — már ez az eredmény is a demokratikus tábort erősítette. A *Függetlenségi Front megkapta a szavazatok* közel 61%-át, a jobboldali erők jórészt *a koalíción kívülre, ellenzékbe szorultak.* Befolyásuk még nagy volt, a koalíción kívül álló pártok a szavazatok közel 40%-án osztoztak, de a szocialista forradalom győzelmét már nemigen tudták késleltetni.

3. A MUNKÁSHATALOM GYŐZELME ÉS JELENTŐSÉGE

A augusztusi választások megerősítették a forradalmi erők helyzetét, ugyanakkor átmeneti politikai válságot idéztek elő az SZDP-ben és az FKP-ban egyaránt. A válság azzal függött össze, hogy e pártok jobboldali erői még egy elkeseredett próbálkozást tettek az MKP elszigetelésére. Fellépésükhöz ürügyként a két párt választási vereségét használták ki, a szavazatok csökkenéséért a baloldalt igyekeztek felelőssé tenni. Céljuk az volt, hogy megbuktatják pártjukban a baloldali vezetést, és a koalíción kívül álló erőkkel szövetkezve alakítanak kormányt. Az MKP kidolgozta az új kormány programját és ismét a tömegekhez fordult: követeljék „a munka kormányának" mielőbbi megalakítását, és támogassák programját. 1947. szeptember 6-án Budapesten 300 000 ember vonult a Hősök terére, lelkesen ün-

nepelve a Kommunista Párt választási győzelmét, kifejezve egyetértésüket politikája iránt. A jobboldal újra kénytelen volt visszavonulni. Választások utáni fellépése egyben végső vereségének kiindulópontja is lett.

Az új kormány megalakulása. A bankok és a 100 munkáson felüli vállalatok államosítása

Az új kormány szeptember 23-án alakult meg. Elnöke ismét Dinnyés Lajos lett. A kormányban öt kommunista, négy szociáldemokrata, három kisgazda- és két parasztpárti miniszter foglalt helyet. Programjába vette a hároméves terv végrehajtását, a bankok államosítását, a reakció hadállásainak teljes szétzúzását. Ennek fontos része a munkásbíróságok felállítása, hiszen ezek a tőkés szabotázs és spekuláció elleni harcban töltöttek be szerepet. Ezzel egyidőben zárták ki a parlamentből a szélsőségesen reakciós Pfeiffer-pártot. Ez a párt a választások előtt alakult és nyíltan a népi demokratikus rendszer ellen lépett fel. *November 20-án került sor a nagybankok államosításáról szóló törvény elfogadására.*

A nagybankok és a hozzájuk tartozó különböző vállalatok kisajátítása nagy jelentőségű forradalmi rendszabály, s egyértelmű a szocialista forradalom döntő győzelmével. Az a hatalom, amely ezt a feladatot végrehajtotta — a proletariátus diktatúrájának történelmi feladatát teljesítette. Mindez azt is jelentette, hogy *a felszabadulással létrejött munkás-paraszt demokratikus diktatúra* mintegy hároméves küzdelem eredményeként proletárdiktatúrává, *munkáshatalommá* fejlődött.

A nagybankok államosításával túlsúlyra jutott az iparban a szocialista szektor. A már korábban államosított bányákkal és nagyüzemekkel együtt most már a munkások többsége állami, szocialista üzemekben dolgozott. Rövidesen újabb tőkeellenes intézkedésre került sor. *1948. március 25-én államosították a száz munkásnál többet foglalkoztató üzemeket.* A népgazdaság szocialista szektora tovább növekedett. 1948 tavaszán a dolgozók államának tulajdonában volt a bányaipar, valamint a közlekedés csaknem egésze, a gyáripar 4/5-öd része, a nagykereskedelem és a külkereskedelem nagy része. A *szocialista szektor* tehát *az iparban döntő túlsúlyra jutott.* Ezt a nagy változást tudatosította már 1948 januárjában az MKP országos értekezlete, amikor kiadta a jelszót: *„Tiéd az ország, magadnak építed!"*

A két munkáspárt egyesülése. A munkáshatalom megszilárdulása

Már az 1947-es választások és az azt követő események megmutatták, hogy elkerülhetetlen a jobboldali szociáldemokraták elleni harc végigvitele, s érlelődnek a két munkáspárt egyesülésének feltételei. A jobboldali szociáldemokrata vezetők ugyanis nem kevesebbre vállalkoztak a választások során és utána, mint arra, hogy meggátolják a szocialista forradalom kibontakozását. Ebben az időben a szociáldemokrata jobboldal lett a koalíción belül a haladás fő kerékkötője.

Október 15-én a jobboldal egy csoportja beadvánnyal fordult a pártvezetőséghez, amelyben elégedetlenségüket fejezték ki a pártvezetőség politikájával szemben, követelték a baloldali vezetők leváltását. A memorandum felvetette az SZDP demonstratív feloszlatásának lehetőségét is. A jobboldaliak úgy vélekedtek, hogy inkább szűnjék meg a párt, mint hogy egyesüljön az MKP-vel.

Az SZDP baloldala visszautasította a memorandumot, s egyre szervezettebben lépett fel a jobboldali törekvések ellen. A baloldal pozíciói különösen *a Fővárosi Végrehajtó Bizottságban* voltak szilárdak. A fővárosi szervezetek december 9-én összevont pártnapon ítélték el a jobboldalt, követelve a pártvezetőségtől a munkásegységfront megbontására törő erők elleni fokozott harcot. December végén pedig a Fővárosi Végrehajtó Bizottság már nyíltan megbélyegezte a jobboldalt és szervezeti rendszabályokat követelt ellenük. Februárban több jobboldali vezető (Kéthly Anna, Szélig Imre és társai) kénytelen megválni a pártvezetőségtől, és megkezdődik az MKP és az SZDP egyesülésének közvetlen előkészítése.

Az egyesülés a két munkáspárt előzetes akcióegységének, a hatalomért vívott közös harcnak a talaján és ennek eredményeként jött létre. A szociáldemokrata tömegek és baloldali vezetőik a kommunistákkal együtt vívott küzdelmeik során ismerték fel, hogy egyedül a marxi—lenini tanítás és az erre épülő kommunista politika ad helyes választ az ország problémáira, s győződtek meg a jobboldallal való határozott eszmei és szervezeti leszámolás szükségességéről. Ennek a fejlődésnek volt elemi erejű megnyilatkozása 1947 végén és 1948 elején a szociáldemokrata munkások tömeges átlépése a Kommunista Párt-

ba. Az egyesülés a munkásosztály tömegeinek akaratából és tevékeny közreműködésével történt meg, a kongresszus már csak befejezte ezt a nagy jelentőségű történelmi folyamatot.

A két munkáspárt egyesülési kongresszusa 1948. június 12-én ült össze. Jóváhagyta a pártszervezetek egyesülését, elfogadta a Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt egyesülése alapján létrejött párt programnyilatkozatát, szervezeti szabályzatát, és megválasztotta a párt Központi Vezetőségét.

A kongresszuson elfogadott *programnyilatkozat* a marxizmus—leninizmus elveinek teljes győzelmét jelentette. Értékelte a magyar munkásmozgalom múltját, a munkásosztály egységéért vívott harc jelentőségét, és kijelölte a párt előtt álló feladatokat. Politikai téren az államgépezet megtisztítását a reakciós elemektől, közigazgatási reform végrehajtását, valamint a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front újjászervezését és új alkotmány kidolgozását tűzte ki célul. Gazdasági téren követelte a tervgazdaság további kiterjesztését és új, ötéves terv kidolgozását. A gazdasági követelések között szerepelt továbbá a gépállomások felállítása, a szövetkezetek fokozott támogatása, a dolgozók versenymozgalmának felkarolása. Kulturális téren a vagyonos osztályok kulturális monopóliumának felszámolását, az iskolák államosítását, általános iskolakötelezettség bevezetését, általános oktatási reformot követelt. Szociálpolitikai téren a programnyilatkozat a társadalombiztosítás és a dolgozók üdültetésének kiterjesztését, valamint bölcsődék felállítását és a népbetegségek elleni fokozott harcot vette tervbe. A külpolitikában a Szovjetunióval és a népi demokráciákkal való szövetség megszilárdítását tűzte napirendre.

A két munkáspárt egyesülése nagy jelentőségű esemény volt. Ugrásszerűen *megnövelte a munkásosztály súlyát és irányító szerepét* a népi demokráciában, fokozta vonzerejét a többi dolgozó osztályokra és rétegekre, *betetőzte a munkáshatalom győzelmét.*

Azok a nagy sikerek amelyeket a népi demokrácia erői a Kommunista Párt vezetésével elértek, megszilárdították az ország *nemzetközi helyzetét* is. 1948. február 18-án barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási egyezményt kötött államunk a szocialista Szovjetunióval. A szerződés megkötésével hazánk a világ leghaladóbb és legerősebb államának szövet-

ségese lett. E szövetség fontos biztosítéka nemzetünk függetlenségének, népünk további felemelkedésének. Még ugyanez év tavaszán és nyarán hasonló egyezményeket kötöttünk a környező népi demokratikus országokkal is. Ezzel hazánk a kialakuló szocialista tábor aktiv tagjává vált.

*

Az ország felszabadulásától 1948 nyaráig, mintegy hároméves küzdelem eredményeként, mélyen szántó forradalmi átalakulás zajlott le hazánkban; a felszabadulás nyomán kibontakozott népi demokratikus forradalom szocialista forradalomba nőtt át. A burzsoázia végleg kiszorult a kormányzásból, a hatalom a dolgozó parasztsággal szövetséges munkásosztály kezébe került. *Lezárult népi demokratikus rendszerünk fejlődésének első szakasza, és megkezdődött a népi demokratikus rendszer fejlődésének második szakasza: a proletárdiktatúra és a szocializmus építésének időszaka.*

JAVASOLT IRODALOM

Magyarország felszabadulása és a demokratikus nemzeti újjászületés. Párttörténeti Közlemények, 1968. 1. sz.

Harc a demokratikus vívmányok védelméért, az ország újjáépítéséért, a szocialista forradalom győzelméért. Párttörténeti Közlemények, 1968. 2. sz.

Nemes Dezso: Magyarország felszabadulása. Kossuth Könyvkiadó 1960.

Szabó Bálint: Az MKP politikai irányvonalának alakulása a felszabadulás időszakában. Elméleti és módszertani közlemények. 1968—1969. 2. sz. Az MSZMP Budapesti Bizottsága Marxizmus—Leninizmus Esti Egyetemének kiadása.

Blaskovits János—Labádi Lajos: A Magyar Kommunista Párt III. kongresszusa. Kossuth Könyvkiadó 1968.

A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai. 1944—1948 Kossuth Könyvkiadó 1967.

Illés Béla: Honfoglalás.

Karinthy Ferenc: Budapesti tavasz.

A szabadság hajnalán. Visszaemlékezés-gyűjtemény. Kossuth Könyvkiadó 1965

TARTALOM

1. A FELSZABADULÁS TÖRTÉNELMI JELENTŐSÉGE ÉS A DEMOKRATIKUS NEMZETI ÚJJÁSZÜLETÉS 3

2. HARC AZ ÚJJÁÉPÍTÉSÉRT ÉS A SZOCIALISTA FORRADALOM BÉKÉS GYŐZELMÉÉRT 11

3. A MUNKÁSHATALOM GYŐZELME ÉS JELENTŐSÉGE 23

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója. Szerkesztette Kukk Györgyné. A sorozatterv Kolosváry Bálint munkája. Műszaki vezető Szécsi Andor. Műszaki szerkesztő Gyenes L. György. A szedést 1969. IX. 3-án kezdték meg. Megjelent 1969. X. 15-én. 26 000 példányban. Terjedelme 2 (A/5) ív. PL — 231 — K — 6970. 2979—69. Szikra Lapnyomda, Budapest.

1,50 Ft